

Nyhetsbrev om nationalparken

Nyhetsbrevet om Färnebofjärdens nationalpark utges av förvaltaren, Länsstyrelsen i Gävleborgs län, två gånger per år.

Syftet är att sprida information om aktuella händelser, som berör nationalparken.

Nyhetsbrevet sänds som grupp-försändelse till dem som bor nära nationalparken. Övriga som vill ha nyhetsbrevet kan lämna sin adress till naturum i Gysinge, så ser vi till att du får det hemskickat till dig från och med nästa nummer.

Nyhetsbrevet finns även att hämta vid naturum i Gysinge.

Nationalparksförvaltningen

Länsstyrelsen i
Gävleborgs län
801 70 Gävle
Tel. 026-17 10 00

Kontaktperson
Jonas Lundin
Tel. 026-17 12 53
jonas.lundin@lansstyrelsen.se

• **Platskontor**
Naturum Färnebofjärden
Gysinge Bruk
810 21 Gysinge

Kontaktperson
Jennie Dalethsson
Tel 0291-47 10 46
Mobil 070-508 43 32
Fax 0291-47 10 49
jennie.dalethsson@lansstyrelsen.se

• **Hemsida**
www.farnebofjarden.se

Vill du besöka oss på kontoret är det bra om du ringer först, så att vi finns på plats.

Länsstyrelsen
Gävleborg

Färnebofjärden

NYHETSRETT FRÅN FÄRNEBOFJÄRDENS NATIONALPARK

NR 2/2009 • WWW.FARNEBOFJARDEN.SE

Spaning efter orre i parken

Ett 70-tal orrtuppar spelar i Färnebofjärdens nationalpark, visar en ny inventering. Det är dock en halvering jämfört med mitten av 1970-talet.

Ornitologen Stig Holmstedt, som deltagit i inventeringen och följt utvecklingen i nationalparken under många år, skriver om hur livsbetingelserna ser ut för flera av skogshönsen. Han berättar också om några nya spännande fynd som gjorts under året.

Läs mer på baksidan

FOTO: RIM LILL

Späckat program och nya aktiviteter i naturum

Naturums fullspäckade program med ständigt nya inslag har lockat många besökare – precis som vanligt. Nu planeras för rovdjursutställning, ljusstöpnings och adventspyssel med naturmaterial.

Även miljön vid naturum utvecklas, det finns ofta något nytt att upptäcka. Bland annat har ny belysning satts upp, så det ska bli lättare att hitta till naturum under den mörka årstiden.

Under hösten har modeller av de sju hackspettsarter som finns i Färnebofjärdens nationalpark monterats i ett träd utanför huset.

Aktiviteter ordnades i naturum under novemberlovet.

Mattias Halvarsson, föreståndare vid naturum, berättar att besökarna kan titta på hackspettarna i kikare från ett av fönstren i naturum. Genom att trycka på respektive art i en fågelbok spelas deras läten och trumvirvlar upp.

Nyligen släpptes öringarna, som funnits i naturum under sommaren, ut i älven.

– Vi har matat öringarna varje dag klockan 13 i sommar. Även om det är en enkel aktivitet har det roat många, säger Mattias Halvarsson.

Den 24 maj firades Nationalparkernas dag. Arrangemanget var mycket välbesökt och parkförvaltningen bjöd på grillkorv och fika vid olika vindskydd.

– Vi ordnade även båturer, föreläsning om varg, fotoutställning, lekar och naturstig.

Forts. sidan 2

Under barken

▼▲▼ Under sommaren har två insektsforskare letat skalbaggar i nationalparken. Många har de hittat under barken på murkna träd.

Sidan 2-3

60 miljoner år

▼▲▼ Fladdermöss har funnits i minst 60 miljoner år. Vid Nedre Dalälven lever 11 av de arter som är representerade i Sverige.

Sidan 2

Myggrapport

▼▲▼ Antalet stickmyggor runt Dalälven måste minska, men besprutning med Bti är ingen långsiktig lösning, anser forskare.

Sidan 4

FOTO: KARIN BROLIN

Fågelmorgon i april är en av de aktiviteter som under året arrangerats av naturum.

Naturens år har präglat verksamheten

Forts. från sidan 1

Varje månad under Naturens år har det varit olika aktiviteter i naturum som är gratis för besökarna. Exempel på aktiviteter är blomstervandring, fågelmorgon och föredrag om igelkottar i samarbete med Studiefrämjandet. Många ville också vara med och fira vårens ankomst vid majkasen i Gysinge.

– På valborgsmässoafton hade vi väldigt mycket folk här, berättar Mattias Halvarsson. När vi skulle stänga var huset fullt, så det vara bara att hålla öppet tills fyrverkerierna började.

Regelbundet ordnas bäver-safarin som alltid är populära. Det startar med information om bävern inne i naturum. Sedan tar deltagarna och guiden plats i båten som åker uppströms och tittar efter bäver.

– Vi får se bäver i stort sett varje gång vi är ute, säger Mattias Halvarsson.

Under sommaren var det filmvisningar varje dag och bätturer på helgerna.

Bland lyckade arrangemang under hösten märks fladdermuskväll, ugglekväll och bestämning av äppelsorter under Gysinge höstmärnad. Och ett föredrag av Staffan Ulfstrand, där han pratade om familjeliv i fågelvärlden.

Under höstlovsveckan var det traditionsenligt aktiviteter i naturum varje dag med pyssel, filmvisningar och en utställning om rovdjur.

Marita Gustavsson

Spännande fynd under trädets bark

David Isaksson och Erik Sahlin har tillbringat sommaren med att inventera skalbaggar i södra delen av Färnebofjärdens nationalpark. Nu återstår att analysera allt de samlat in, och nästa sommar fortsätter arbetet i resten av nationalparken.

glasskiva placeras mot ett träd, och en behållare för att samla upp insekterna sitter under skivan.

Insektshåv på bilen

Andra metoder har varit markfällor och till och med en stor håv monterad på bilen. I den fångas många små skalbaggar.

– Vi har också varit ute någon natt och använt nattlampor, berättar David Isaksson.

Den gångna sommaren var egentligen inte den bästa för att inventera skalbaggar. Det har regnat mycket och då kommer skalbaggar inte fram på samma sätt som när solen skiner.

– Vi har försökt använda oss av olika metoder, säger David Isaksson, agronom specialiserad på entomologi.

Tillsammans med Erik Sahlin, fil.dr i entomologi har han letat skalbaggar för hand, genom att söka upp särskilda underlag, till exempel gamla murkna träd och lyfta på barken. En annan metod har varit att fånga skalbaggar i fällor.

– Mest har vi använt oss av fönsterfällor. En plexi-

Fladdermöss 60 miljoner år gamla

▼▲▼ I Sverige finns det 18 arter fladdermöss, varav 5–6 är mycket ovanliga. Här vid Nedre Dalälven är 11 arter representerade. Fladdermössen utgör en fjärdedel av alla däggdjursarter i världen och har funnits i åtminstone 60 miljoner år.

Vår vanligaste fladdermus heter Nordisk fladdermus. Störst är Stor fladdermus, den kan bli upp till 40 cm mellan ving-spetsarna och syns ofta även på dagtid. Övriga håller sig helst kvar vid skogsbrynet och jagar efter mörkrets inbrott.

Vår minsta fladdermus heter Dvärgfladdermus och väger ynka 4 gram.

Under vintern ligger fladdermössen i dvala eller flyttar söderut. När de vaknar i mars är de klena och hungriga och söker sig ofta till näringsrika sjöar där det finns gott om

FOTO: JOHNNY DE JONG

Nordisk fladdermus, vår vanligaste fladdermusart i Sverige.

fjädermyggor. I början av juni flyttar honor tillsammans och bildar kolonier.

Innan höstens kyla parar fladdermössen sig och sedan är det snart åter dags för dvala. Honorna sparar spermier i kroppen under dvalan och befruktar sig först till våren.

Fladdermössen använder sig av ultraljud när de jagar eller kommunicerar med sina artfränder. Olika arter använder delvis olika frekvenser. Med en

ultraljudsdetektor är det därför möjligt att höra fladdermössen och det blir också lättare att upptäcka dem.

I augusti tog Johnny de Jong från Centrum för Biologisk mångfald i Uppsala med oss ut i nattmörkret för att spana efter fladdermöss. Med hjälp av ultraljudsdetektorer fick vi kontakt med fyra olika arter. Till nästa år planeras en ny exkursion.

Text: Jennie Dalethsson

HAR DU FLADDERMÖSS?

Inför framtida exkursioner vill naturum gärna veta var fladdermössen runt Gysinge har sina kolonier.

Bor du nära Gysinge och kanske har "inneboende bevingade pälsbollar", hör gärna av dig till naturum, tel 0291-47 10 40.

FOTO: CHARLOTTE ISAKSSON

Bor i murkna träd. David Isaksson, tv, och Erik Sehlin letar skalbaggar som lever under barken i ett murket träd. En av de skalbaggar som hittats under sommaren är grön aspvadbock, en art som lever i gamla, sjuka eller döende aspar.

för all mygg, säger David Isaksson. Ibland fick vi åka ut i båt på fjärden för att freda oss.

Nu har de samlat in alla fallor, plockat bort skräp och myggor ur dem och börjat analysera innehållet.

Grön aspvadbock.

Fortsätter nästa år

En del skalbaggar som letades upp för hand kan redan nu avslöjas. Svartoxe, som trivs i gammal naturskog, är en av de mer ovanliga arterna, rödlistad och starkt hotad. Även om den var känd i nationalparken sedan tidigare hittades nu flera murkna granlagor med larver och vuxna djur på en helt ny plats.

Större flatbagge är en annan art som upptäcktes på ett par ställen och långhorningarna stekelbock och grön aspvadbock har hittats på många platser. I hela det undersökta området sågs också spår efter den rödlistade skalbaggen reliktböck, vars larver utvecklas i barken på solbelysta, levande tallar.

Nästa sommar fortsätter inventeringen för att ta reda på vilka skalbaggar som lever i hela nationalparken.

Text: Marita Gustavsson Illustration: Jonas Lundin

NOTERAT

Vill du sköta om uthyrningen av den nyrenoverade Torröstugan?

Stugvärd sökes

▼ Nu är Torröstugan färdigrenoverad. Förvaltningen söker därför en entreprenör som ska sköta om och bedriva korttidsuthyrning av stugan. Vid förra annonseringen fick vi få svar så därför kommer en chans till att lämna in sitt intresse.

Är du intresserad? Skicka in en beskrivning av hur du vill bedriva din verksamhet i Torröstugan till kontoret i Gysinge, senast 11 december 2009.

Nya vitrygg

▼ I somras flyttade fem nya vitryggiga hackspettar in i Färnebofjärdens nationalpark. Daglig stödutfodring med larver och talg gjordes under sommaren och hösten. Hackspettarna var mycket aktiva, sökte föda och hackade i träden. Flera är kvar i området och vårens inventering får visa hur många som stannat över vintern.

Sett lavskrikor?

▼ En liten sensation var det när lavskrikor hittades i samband med inventeringen av orre och tretåig hackspett i våras. Det vore intressant för förvaltningen att få veta om det är fler som sett lavskrika i nationalparken. **Ring gärna** till oss och berätta.

Mycket vatten ger olika effekter

▼ Den här regniga sommaren blev det aldrig lågvatten. Det har medfört att:

- det varit svårt att slåttöra de älvnära ängarna i och kring nationalparken,
 - mygg har kläckts hela sommaren,
 - asparna i svämskogen mått bra och förhoppningsvis har smågränar i svämskogen dött.
- Vattennivån kan avläsas på www.vattenreglering.se.

Brott mot föreskrifter avgörs i Tingsrätten

▼▲▼ Under hösten har förvaltningen kallats till tinget för att vara med vid ett åtal, som gäller brott mot föreskrifterna. Att någon ska bli fälld för brott i nationalparken är naturligtvis inget som förvaltningen eftersträvar. Vi vill ha ett samförstånd där alla tar hänsyn till de regler som gäller för nationalparken. Och i de fall vi behöver påminna om vad som är tillåtet eller inte räknar vi med att den berörda personen respekterar detta, så behöver det inte gå längre än så.

I år har det dock varit stora problem med fortkörning med båt, och speciellt vattenskotrar, i nationalparken. En del personer har inte respekterat den tillsyn vi bedriver, utan fortsätter att köra fort även efter en tillsägelse. Naturvårdsverket ser det som ett stort problem att föreskrifterna i nationalparken inte efterlevs. De funderar på att vid revideringen av skötselplanen skärpa föreskrifterna.

Det finns alltid lägen där det är svårt att veta vad som gäller. Det bästa är då att ta kontakt med oss och ta en diskussion.

Anna Jansson

FOTO: ANNA JANSSON

Låt blir det där! Äggtjuv tagen på bar gärning i nationalparken. (Bilden är arrangerad.)

FOTO: ELISABET ANDERSSON

Havsörn i Gröna Kunskapshuset, skulpterad med motorsåg av Kenneth Nielsen.

Kura skymning i december

Den 28 juni klipptes bandet till utställningen "Levande landskap" av Carina Schön, kommunalråd i Heby kommun. Runt tvåhundra personer deltog.

I samband med invigningen spelade Jacob Höglund på nyckelharpa och motorsågskulptören Kenneth Nielsen visade sin talang. Jan Storm hade också vernissage på sommarens utställning med tema vatten. Dessutom öppnade Conny Sjöström och Ekebygruppen från Uppsala sina utställningar.

Förutom utställningarna har en rad övriga aktiviteter genomförts i Gröna Kunskapshuset under året. Bara i juli var det över fem hundra besökare.

Under hösten har skolklasser kommit för att bland annat delta i samarbetsövningar, studera fjärrsträdgården, biskupan och höra om det brukade landskapet förr och nu.

Andra aktiviteter har varit föredrag om klimatställning och om rovdjurs-situationen. I början av december kan man "kura skymning" i Gröna Kunskapshuset med berättare från bygden.

Mer information: www.gkh.se
Styrelsen för Gröna Kunskapshuset

FISKGJUSEN – så har året varit

▼ Året började bra, men det slutade inget vidare. Så kan fiskgjusesäsongen i nationalparken sammanfattas.

I samband med vårens inventering upptäcktes ruvande fåglar vid femton boplatser, varav fyra var helt nya. Det är det största antalet påbörjade häckningar sedan 2004. Redan i början av juli hade dock hälften av häckningarna avbrutits. I augusti fanns det fåglar vid fem boplatser och totalt blev sex ungar flygga.

Rester hittades av fyra stora, ej flygga, ungar under fyra boträd. En trolig orsak till att de fanns invid boträden kan vara att de blåst ner. Det var mycket kraftiga vindbyar och regnigt under de sista veckorna i juli, och fiskgjusens bon är usatta vid dåligt väder.

Under de elva år som fiskgjusen studerats i parken var det bara lika få flygga ungar år 2005, men då var det inte lika många påbörjade häckningar.

Inga-Britt Persson

Gruppförsändelse till hushåll

Svanenmärkt trycksak på 100% returpapper

Produktion: Journalistgruppen Media 21 • Tryck: Arkpressen nov 2009

AVSÄNDARE:

Länsstyrelsen
i Gävleborgs län
801 70 Gävle

Fågelräkning i 450 timmar

Hur ser situationen för orre och tretåig hackspett ut i Färnebofjärdens nationalpark? Det har 16 inventerare försökt ta reda på. Från mars till maj har de tillbringat sammanlagt 450 timmar fördelade på 89 inventeringspass i fält. Stig Holmstedt sammanfattar resultatet av vårens inventering.

När det gällde orrar räknades antalet spelande tuppar, inte någon lätt uppgift eftersom fåglarna ofta tystnar eller flyger bort då man nalkas dem. De störs också mycket ofta av förbiflygande rovfåglar. På många spelplatser kan det vara olika antal som spelar olika dagar.

En ganska säker uppskattning är att det spelar cirka 70 tuppar i nationalparken. De finns på minst sju markspelplatser med mellan 5 och 9 fåglar per spelplats. Övriga cirka 25 tuppar är sådana som spelar ensamma och utspridda i talltoppar, så kallade skvaltorrar. Spelande orrar saknas nästan helt kring Gysinge. Kanske deltar fåglarna här istället i det stora spelet på den närbelägna Jordbärsmuren.

I mitten av 1970-talet uppskattades att det spelade cirka 225 orrtuppar kring Färnebofjärden. Om vi uppskattar att cirka 150 tuppar fanns i det område som nu är nationalpark har stammen ungefär halverats under de senaste 35 åren.

Tretåig hackspett

Tretåig hackspett hittades inte i så många exemplar som vi hade hoppats på. Det fanns säkra par på tio platser samt ensamma fåglar eller par som eventuellt kan ha dubbelräknats på ytterligare sju platser. Detta innebär att antalet par tretåiga hackspettar i parken ligger mellan 10 och 17.

Arten finns nästan enbart i gammal granskog med stor andel nyligen döda träd. Lite roligt var att det dykt upp två par i de norra delarna där parkförvaltningen nyligen dödat ett stort antal granar för att gynna lövträden (och den vitryggiga hack-

FOTO: RIM LILL

Orrspel. Ett 70-tal orrtuppar spelar i Färnebofjärdens nationalpark visar en nyligen genomförd inventering.

spetten). I övrigt fanns alla fåglar i parkens sydliga mer barrskogsdominerade delar – i Tinäsområdet, på Öbyhalvön och på Torrön. Uppskattningsvis har den tretåiga hackspetten minskat med 30–40 procent i området sedan 1970-talet. Arten har svårt att klara sig i de intensivt brukade skogarna utanför nationalparken.

Järpe och lavskrikor

Som alltid vid denna typ av inventering gjordes en hel del andra intressanta fynd. Tjädrrar sågs på sju ställen och spår eller spillning av sådana på ytterligare cirka 25 platser. Den minsta arten bland skogshönsen, järpen, sågs på 14 platser. Detta är förvånansvärt eftersom arten är mycket diskret och svårfunnen. Tjäderfynden gjordes nästan enbart på Öbyhalvön samt i centrala Tinäsområdet, medan i stort sett alla fynd av järpe gjordes i det sistnämnda området.

En för oss tidigare okänd häckning av havsörn hittades och några inventerare hade en spännande närbildkontakt med ett lodjur.

Det utan jämförelse roligaste fyndet var dock lavskrikor på två olika lokaler. Detta tyder starkt på att denna art har en liten stam vid Färnebofjärden, långt söder om sitt nu kända utbredningsområde.

Stig Holmstedt

Umeåforskare har skrivit rapport om myggen

▼▲ Professor Christer Nilsson och två andra forskare vid Umeå universitet har granskat myggprojektet och skrivit en rapport kring detta på uppdrag av Naturvårdsverket.

Enligt rapporten är det nödvändigt att minska antalet stick-

myggor, men bekämpningsmedlet Bti anses inte vara en långsiktigt hållbar lösning.

Forskarna rekommenderar en undersökning av hur Dalälvens reglerade vattenföring kan ändras för att varaktigt minska mängden mygg.

Nu ska Naturvårdsverket granska rapporten och i dialog med berörda i området finna kortsiktiga och långsiktiga lösningar.

Myggrapporten kan läsas på www.naturvardsverket.se eller beställas via tel 0291-47 10 40.